

Sauli Valkonen ja Zhuo Cheng

Metsäammattilaisten suhtautuminen metsän erirakenteiskasvatukseen

Sallittua ja kiinnostavaa

Uuden metsälain (2014) myötä metsänomistaja voi nyt ryhtyä käyttämään erirakenteisen metsänkasvatuksen menetelmiä vaikka kaikissa metsissä. Valintaa ei tarvitse perustella mitenkään, eikä metsältä vaadita mitään edellytyksiä tai ominaisuuksia. Vastuu valinnoista ja onnistumisesta on nyt entistä enemmän metsänomistajan omilla harteilla, mutta useimmat tarvitsevat edelleen – tai jopa enemmän – ammattilaisten tukea toimiensa suunnittelussa ja toteutuksessa. Erirakenteiskasvatusta toteutuu käytännössä ainoastaan hakkuun kautta. Sitä varten täytyy tehdä metsä-, puunmyynti-, leimikko- ja korjuusuunnitelmia ja puukauppa. Niissä tilanteissa metsänomistajan ja metsäammattilaisen yhteisymmärrys ja yhteistyö ovat avainasemassa. Metsäammattilaisten käsitykset ja suhtautuminen vaikuttavat ratkaisevasti menetelmien valintaan, soveltamiseen, onnistumiseen ja lopulta niiden yleistymiseen.

Metsänomistajien ja kansalaisten suhtautumista erirakenteismenetelmiin on selvitetty useissa kysely- ja haastattelututkimuksissa. Kiinnostus niiden käyttämiseen tai ainakin kokeilemiseen avohakkuuseen perustuvan tasaikäiskasvatuksen vaihtoehtoina on osoittautunut jopa yllättävän suureksi. Metsäammattilaisten käsityksiä on tähän asti lähinnä vain arvailtu. Kirsi-Marja Kontaksen Lapin ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä selvitettiin Lapin metsäammattilaisten näkemyksiä haastateltiin vuonna 2013. Otos oli pieni eikä aineisto mahdollistanut kvantitatiivista analyysia. Tutkimuksen tekijä totesikin: ”Tutkimuksen laadullisen luonteen vuoksi tutkimustuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkien Lapin metsäammattilaisten näkemystä eri-

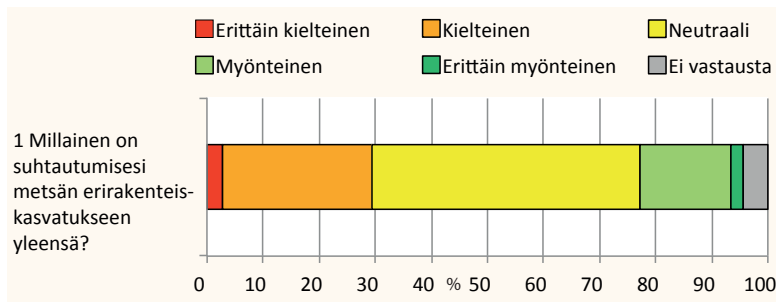
ikäisrakenteisesta metsänkasvatuksesta, vaan se antaa läpileikkausta aiheesta mahdollisesti kumpuavista näkemyksistä.”

Tässä artikkelissa kerrotaan metsäammattilaisten erirakenteiskasvatusta koskevista näkemyksistä laajempaan kysely- ja haastattelututkimukseen perustuen.

Kysely- ja haastattelututkimus koulutuskierroon yhteydessä

Metsäammattilaisille järjestettiin viime talvikaudella (11/2013–3/2014) koulutuskierro erirakenteiskasvatuksesta seminaarisarjan muodossa. Sen järjestivät yhdessä Suomen metsäkeskus ja Metsäntutkimuslaitos. Se oli tarkoitettu metsäammattilaisille, mitä korostettiin tiedotuksessa ja markkinoinnissa, mutta osallistuminen oli toki avoin kaikille. Koulutustapahtumilla pyrittiin kattamaan koko maa. Niissä kaikissa oli suunnilleen sama ohjelma pienin alueellisin maustein. Ohjelmaan sisältyivät Metsäntutkimuslaitoksen tutkijoiden esitykset erirakenteiskasvatuksen menetelmistä sekä Metsäkeskuksen katsaus metsälain muutoksiin. Esitysten aikana ja jälkeen keskusteltiin vilkkaasti. Seminaarituloksia pidettiin 20 kpl eri puolilla maata.

Seminaarituloksien yhteydessä tehtiin kysely- ja haastattelututkimus osallistujien keskuudessa. Se toteutettiin 8 tilaisuudessa 20:sta. Tutkimus ideoitiin ja aloitettiin seminaarisarjan jo käynnistyttyä kahdeksannessa tilaisuudessa. Kysely toteutettiin seuraavilla paikkakunnilla Lappeenranta, Seinäjoki, Kuopio, Kouvola, Joensuu, Vaasa, Rovaniemi, Mikkeli. Pohjois-Suomi jäi valitettavasti vain yhden

Kuva 1. Vastausten jakauma kysymyksessä 1 ”Millainen on suhtautumisesi metsän erirakenteiskasvatukseen?”

tilaisuuden varaan, kun muut kaksi oli jo pidetty ennen tutkimuksen aloittamista.

Osallistujille tilaisuuden alussa jaettuun kyselylomakkeeseen, joka pyydettiin palauttamaan viimeistään tilaisuuden päättyessä, sisältyi kolme monivalintakysymysten sarjaa. Kysymysten lisäksi tarjottiin mahdollisuus kirjoittaa omia näkemyksiä mistä tahansa erirakenteiskasvatukseen liittyvästä asiasta. Lisäksi kysyttiin vastaajan taustatiedot: ikä, sukupuoli, asuinmaakunta, koulutusala ja -taso, nykyinen toimenkuva, ja montako vuotta on työskennellyt alalla. Tilaisuuksissa oli yhteensä 985 osallistujaa, 771 palautti täytetyn lomakkeen, joten vastausprosentti oli 78,3.

Vastaajista 90 % ilmoitti työskentelevänsä metsätalouden organisaatiossa (metsäteollisuusyritys tai siihen liittyvä metsäpalveluyritys, metsäkeskus, metsätalouden hallinto, metsänhoitoyhdistys, yksityinen metsäpalveluyritys, metsäurakoitsija), loput opetuksessa, koulutuksessa, viestinnässä tai muussa. Koulutustasoista ammattikorkeakoulu oli yleisin, 63 %; yliopiston ilmoitti 15 % ja muun 22 %. Alalla oli toimittu keskimäärin 22 vuotta (vaihtelu 0–47 v.). Vastaajista oli naisia 17 % ja miehiä 83 %. Keski-ikä oli 45 vuotta. Alle 20-vuotiaita oli 3 %, 20–39 v. 28 %, 40–60 v. 59 % ja yli 60-vuotiaita 8 %.

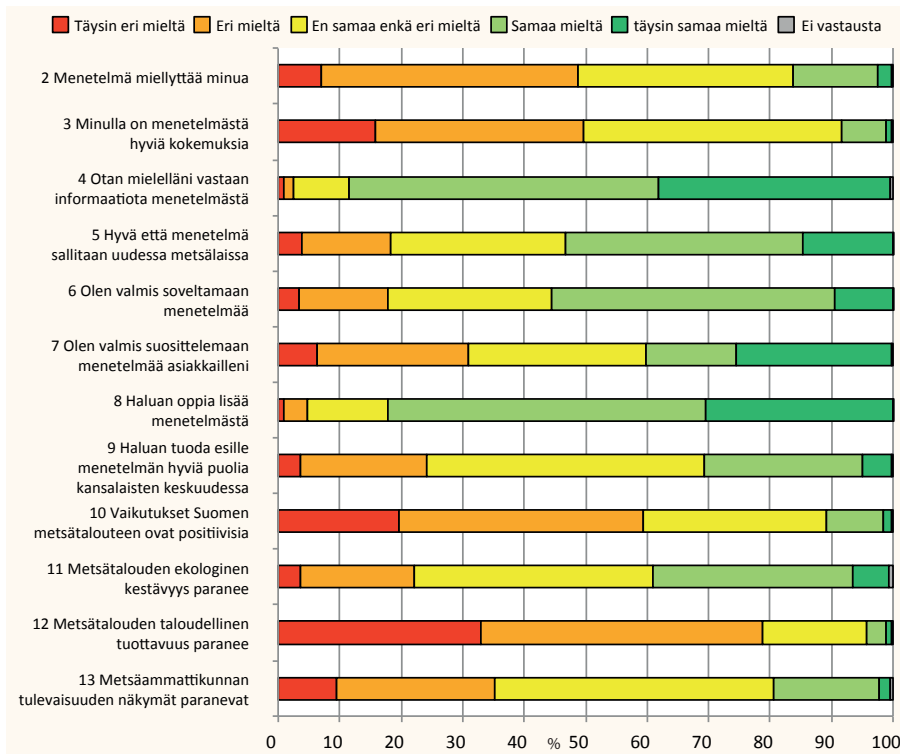
Näkemyksistä yhtenä metsänkäsittelyn vaihtoehtona

Vastaajat arvioivat suhtautuvansa erirakenteismenetelmään varsin neutraalisti (kuva 1). Kielteinen suhtautuminen oli hiukan yleisempi kuin myönteinen.

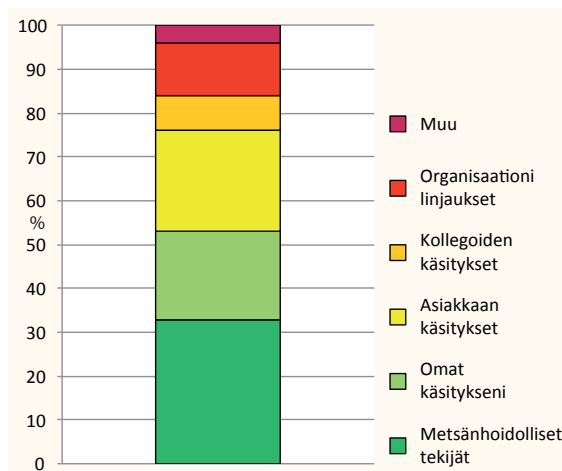
Erilaisten ryhmien välisiä eroja kysymyksen 1 vastauksiin tarkasteltiin vähentämällä positiivisten (myönteinen tai erittäin myönteinen) valintojen prosenttiosuudesta negatiivisten (kielteinen tai erittäin kielteinen) prosenttiosuus. Neutraaleja ei otettu huomioon. Plus-merkkinen tulos laskelmasta kuvaa siten myönteisen suhtautumisen olleen yleisempää kuin kielteisen, ja päinvastoin. Tällä tavalla lasketuna naisten suhtautuminen oli hiukan positiivisempää (+2) kuin miesten (–11). Metsäammattilaisilla negatiivinen suhtautuminen oli selvästi yleisempi kuin muilla (–15 vs. +20). Iän suhteen ei ollut merkittäviä eroja.

Suhtautuminen menetelmän käyttöönottoon

Kovinkaan monilla vastaajilla ei ollut hyviä kokemuksia erirakenteismenetelmästä (kuva 2), eikä olisi voinut ollakaan, kun sitä ei ole juuri käytetty. Valitettavasti emme ymmärtäneet kysyä samalla tavalla huonoista kokemuksista. Vastaukset väittämiin 2 ja 3 voivat heijastella menetelmän huonoa mainetta metsäammattilaisten keskuudessa paremmin kuin kysymys 1, jossa ammattilaisuuteen kuuluva asenneutraalius saattoi tulla painokkaammin esille. Menetelmän laillistamista yhtenä vaihtoehtona pidettiin yleensä hyvänä asiana, ja sitä ollaan valmiit soveltamaan, monet jopa suosittelemaan asiakkaille. Menetelmästä otetaan mielellään vastaan lisää tietoa ja oppia. Menetelmän käyttöönoton ei kuitenkaan uskota vaikuttavan positiivisesti Suomen metsätalouteen ja sen kannattavuuteen tai metsäalan tulevai-

Kuva 2. Vastausten jakauma väittämissä 2–13, kun kysyttiin ”Miten hyvin seuraavat väitteet kuvaavat suhtautumistasi erirakenteiskasvatukseen menetelmänä ja sen käyttöönottoon yhtenä vaihtoehtona?”

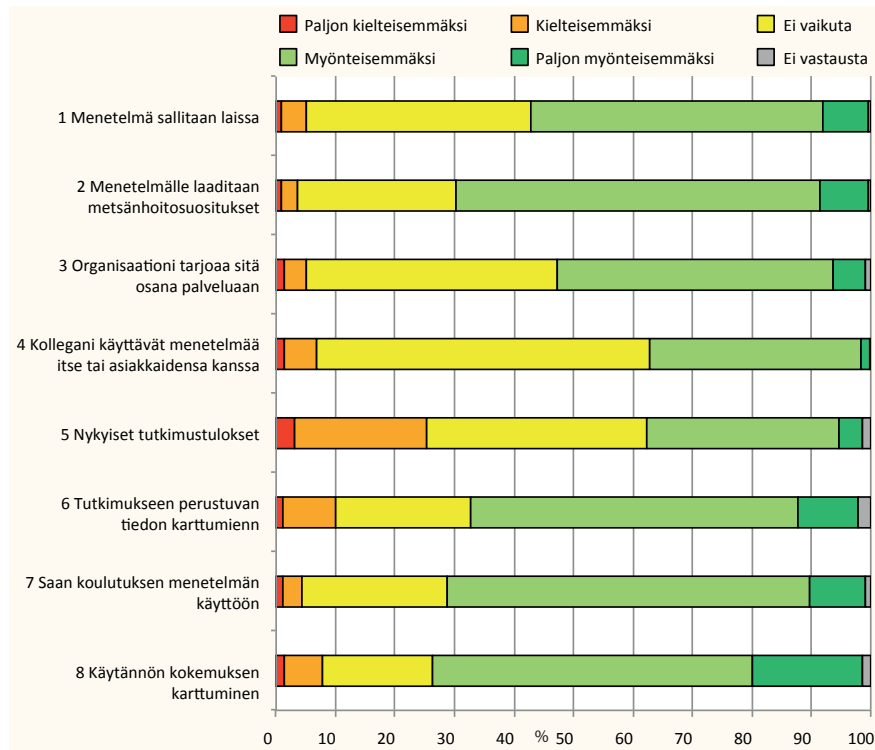

Kuva 3. Vastausten keskiarvot tekijöittäin, kun kysyttiin ”Arvioi seuraavien tekijöiden tärkeys kun mietit sopiiko erirakenteiskasvatusta tiettyyn metsään. Arvioi tekijöiden merkittävyys prosenttilukuina siten, että summaksi tulee 100%”.

suuteen. Osa uskoi sen parantavan ekologista kestävyyttä, mutta enemmistö oli kuitenkin epävarmalla tai epäilevällä kannalla.

Menetelmän käyttö

Metsämattilaiset painottivat metsänhoidollisia tekijöitä ja omaa näkemystään harkitessaan erirakenteismenetelmän soveltuvuutta johonkin kohteeseen (kuva 3). Em. tekijät ovat todellisuudessa vahvasti yhteenpunoutuneita. ”Metsänhoidolliset tekijät” eivät ole täysin objektiivisia tosiasioita, vaan niissä korostuu vahvasti oma näkemys siitä, mikä on toimivaa ja tavoiteltavaa. Asiakkaan näkemyksilläkin on merkitystä, mutta selvästi vähemmän. On todennäköistä, että useimmat vastaajat käsittivät tässä yhteydessä asiakkaaksi metsänomistajan tai metsänomistajan edustajan, riippumatta siitä keitä heidän asiakkaansa nykyisessä tehtävässä ovat.

Kuva 4. Vastausten jakauma vaihtoehdoissa, kun kysyttiin ”Arvioi mihin suuntaan ja miten voimakkaasti seuraavat seikat voivat vaikuttaa käsitykseesi erirakenteiskasvatuksesta”.

Oman organisaation linjausten ja kollegoiden näkemysten merkitys nähtiin yllättävän vähäiseksi. Tämä näyttäisi viittaavan pikemminkin linjausten ja näkemysten vähäisyyteen ja epävarmuuteen kuin niiden vähäiseen merkitykseen. Samat tekijät näyttäisivät voivan vaikuttaa vahvasti vastaajien käsityksiin tulevaisuudessa, jos ne olisivat varmemmalla pohjalla. Kuvan 3 vaihtoehdossa ”muu” painottuivat viittaukset hakkuutuloihin, puunkorjuuseen ja kannattavuuteen, joita vapaissa kommentteissa ja haastatteluissa pidettiin lähes poikkeuksetta huonoina erirakenteismenetelmissä.

Muutos

Vastaukset yllättivät siinä mielessä, että vastaajat uskoivat näkemyksensä muuttuvan erirakenteiskasvatukselle myönteisempään suuntaan kun tieto ja kokemus karttavat ja soveltamismahdollisuudet

vapautuvat (kuva 4). Vapaiden kommenttien ja haastattelujen perusteella on kuitenkin selvää, että käsitykset muuttuvat myönteisemmiksi vain jos tieto ja kokemukset antavat siihen aihetta. Nykyiset tutkimustulokset eivät vastaajien mielestä olleet kovin myönteisiä erirakenteismenetelmien kannalta. Vapaissa kommentteissa ja haastatteluissa korostettiin, että niitä on vielä vähän ja niistä tehtävät päätelmät epävarmalla pohjalla.

Vapaissa kommentteissa tuli usein esille tiedon ja kokemuksen ohuus ja epävarmuus. Erirakenteismenetelmien ei uskottu eikä välttämättä haluttukaan yleistyvän nopeasti eikä varsinkaan muuttuvan valitseviksi. Ne toivottiin tervetulleiksi vaihtoehdoiksi erityiskohteille ja erityistapauksiin. Kommentit puolesta ja vastaan vaihtelivat tietenkin sisällöltään ja säilyltään laidasta laitaan. Joidenkin mielestä olemme palaamassa metsävaroilta tuhoisaan harsintaan, juuri kun viimeisistä harsintametsien rippeistä oltiin pääsemässä lopullisesti eroon. Useimmat oli-

vat kuitenkin sitä mieltä, että menetelmän käyttö pysyy vähäisenä järki- ja markkinaperustein – tulot, kannattavuus ja puunkorjuun sujuvuus ratkaisevat.

Yhteenveto

Metsäammattilaiset näkevät oman roolinsa erirakenteismenetelmien käyttöönotossa korostuneen ammattimaisena. Viileä ja neutraali suhtautuminen kiisteltyyn muutokseen on luonnollinen osa tätä näkemystä. Siihen kuuluu myös käsitys vahvasta ammattitaidosta: meillä on kyky ja taidot ymmärtää mikä on metsälle, metsätaloudelle ja metsänomistajalle parasta. Vastauksista heijastuu realistinen näkemys siitä, että harvalla metsänomistajilla on kovin hyvät tiedot ja paljon kokemusta erirakenteiskasvatuksesta. Eihän ammattilaisilla itselläänkään ole.

Erirakenteismenetelmistä ei juuri uskota olevan suurempaa hyötyä metsätaloudelle, sen kannattavuudelle eikä metsäammattikunnalle. Niiden tehokkuutta metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessakin epäillään. Menetelmiin suhtaudutaan kuitenkin periaatteessa avoimesti ja suvaitsevaisesti. Niiden salliminen yhtenä vaihtoehtona on useimpien mielestä oikein. Uutta tietoa ja kokemuksen kartuttamista odotetaan mielenkiinnolla, ja oman käsityksen uskotaan muuttuvan niiden myötä myönteisemmäksi – jos aihetta on. Joidenkin mielestä menetelmät avaavat uusia mielenkiintoisia mahdollisuuksia oman osaamisen ja näkemysten hyödyntämiseen työssä.

Metsäammattilaiset tuntevat vastuunsa hyvän metsänhoidon ylläpitämisessä ja luottavat omaan ammattitaitoonsa. Kollegoiden näkemyksillä ja oman organisaation linjauksilla näyttäisi olevan kovin vähän merkitystä. Tämä johtunee suurelta osin siitä, että niitä ei juuri vielä ole tai ne ovat yhtä hataralla pohjalla kuin omatkin. Organisaatiot ovat vasta kehittämässä linjauksiaan ja toimintamallejaan. Ammattitaitopeudella sekä metsäalan itsenäisyyttä ja vastuuta korostavalla toimintakulttuurilla on varmasti osansa näkemyksessä.

Metsäammattilaiset eivät ole innokkaita suosittelemaan erirakenteismenetelmiä, mutta enemmistö on kuitenkin valmis soveltamaan niitä, jos asiakas tahtoo ja onnistuminen näyttää metsän ominaisuuksien perusteella mahdolliselta. Joihinkin erityiskoh-teisiin ja joillekin metsänomistajille niiden uskotaan sopivan vakiintuneita menetelmiä paremminkin. Niiden käytön uskotaan kuitenkin jäävän vähäiseksi. Tasarakenteismenetelmien uskotaan säilyttävän valta-asemansa varsin helposti, koska ne ovat taloudellisesti niin paljon kannattavampia.

K.-M. Kontaksen päätelmät Lapin metsäammattilaisten suhtautumisesta erirakenteismenetelmiin olivat hyvin samanlaisia kuin tässä esitetyt.

Kirjallisuus

- Kontas, K.-M. 2013. Lapin metsäammattilaisten näkemykset eri-ikäisrakenteisesta metsänkasvatuksesta. Opinnäytetyö. Lapin ammattikorkeakoulu. 64 s. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013120520255>
- Kumela, H. & Hänninen, H. 2011. Metsänomistajien näkemykset metsänkäsittelymenetelmien monipuolistamisesta. Metlan työraportteja 203. 76 s.
- Rämö, A., Horne, P. & Leppänen, J. 2012. Yksityismetsänomistajien suhtautuminen metsälakiin. Pellervon taloustutkimus. PTT:n raportteja 237. 71 s.
- Valkeapää, A., Paloniemi, R., Vainio, A., Vehkalahti, K., Helkama, K., Karppinen, H., Kuuluvainen, J., Ojala, A., Rantala, T. & Rekola, M. 2009. Suomen metsät ja metsäpolitiikka – kansalaisten näkemyksiä. Helsingin yliopisto, Metsäekonomian laitos, Tutkimusraportteja 55. 36 s.

■ MMT Sauli Valkonen, Metla, Vantaa
 MMM Zhuo Cheng, FAO, Rooma
 Sähköposti sauli.valkonen@metla.fi